

CUPTOARE ANTICE DESCOPERITE ÎN SAZA CETĂȚII DE PE CAPUL DOLOJMAN

Maria Coja

Prin reluarea cercetărilor ce s-au succedat neîntrerupt din anul 1965 și pînă în prezent, la cetatea greco-romană de pe Capul Dolojman, în cadrul planului de colaborare al Institutului de Arheologie din București cu Muzeul Deltai din Tulcea, s-au scos la iveală o seamă de vestigii noi, importante pentru fiecare etapă din istoria milenară a acestei așezări¹.

Printre descoperirile ce aruncă o lumină nouă asupra vieții acestei așezări se inseriază resturile unor cuptoare de ceramică sau material de construcție, pe care ne-am propus să le prezentăm în cadrul acestei sesiuni².

Acest gen de vestigii arheologice constituie pe planul vieții economice, o documentare directă, de prim ordin asupra producției marfă, indiferent dacă problema este privită pe plan strict local, legată de nevoile permanente ale populației din așezarea dată pe plan microzonal. În acest din urmă caz, capitolul circulației mărfurilor ne apare cu altă profuziune, acum cînd dispunem de o documentare nouă asupra schimbului de mărfuri interzonale. Informarea noastră actuală cu astfel de descoperiri din Dobrogea, fie că ne referim la centrele de pe litoral, sau la cele din interior, se îmbogățește cu un nou centru, care în mod cert a avut o pondere în circuitul de mărfuri din zona adiacentă nord-dobrogeană.

Cele mai vechi urme de cuptor descoperite pe cetate, aparțin epocii helenice de început și se prezintă sub formă de deșeuri. Ele au apărut într-un punct situat pe malul lacului în capul promontoriu, pe panta din afara fortificației romano-bizantine. Este unul din punctele în care stratul grecesc atinge aproape 2 m. grosime, conținînd urme de locuințe din epocile arhaică și clasică. Începînd cu partea finală a secolului al IV-lea î.e.n. urmele de locuire ca atare apar întrerupte iar zona este afectată unor instalații de ateliere ceramice, poate chiar pentru material de construcție. Spunem aceasta deoarece, atît stratul helenistic surprins în acest loc, cît și cel aparținînd epocii romane sînt sărace în ruine de locuințe. El se prezintă ca o mare depunere de pămînt afînat, cărbunos, plin de deșeuri provenite de la cuptoare. Resturile cuptorului helenistic se aflau peste dărîmă-

¹ Rezultatele preliminare ale cercetărilor noastre le-am făcut cunoscute în: Peuce, II, Tulcea, 1971, p. 178-180; B.M.I., 3, 1972, p. 33-42; Actes du II Congrès international des études du sud-est européen, II, Athènes, 1972, p. 267-274.

² Comunicarea a fost susținută la cel de al II-lea Coloquiul de studii și comunicări, organizat de Muzeul Deltai Dunării din orașul Tulcea, între 2-3 iunie 1974.

turile și podeaua unei locuințe din secolul al IV-lea î.e.n. Ele se compun dintr-o mare cantitate de chirpici, argilă vitrificată, țigle deformate de temperaturi înalte, cu alte cuvinte, resturi din construcția cuptoarelor propriu zise.

Tot în acest complex au apărut și unele elemente accesorii, necesare unei bune funcționări a cuptoarelor. Menționăm două tipuri de suporturi folosite la consolidarea vetrei sau a stivei de obiecte ce se ardeau în cuptor. Primul tip de suport se prezintă sub forma unor bule mici de argilă ce se presau între țiglele ce susțineau vatra sau între obiectele din camera de ardere pentru fixarea echilibrului lor. Pe forma astfel dobândită se păstrează negativul imprimat cit și amprente digitale rămase în urma presării bulei din lutul moale. Al doilea tip de suport se prezintă sub forma unor corpuri prismatice cu baza patrulateră avind laturile de $10 \times 3 \times 4$ cm, dimensiuni reconstituite în parte prin analogie cu cele, mult mai numeroase, descoperite la Histria, în contextul unor cuptoare, tot grecești (Pl I).

Un alt element accesoriu necesar funcționării cuptorului îl reprezintă un anumit tip de tub de foale, dintre care un exemplar se păstrează cu profilul complet. Este un „tub” de o formă deosebită, ce se apropie de aceea a unui rython, prevăzut cu o toartă și un mic orificiu în partea opusă spre mijloc. Gura prin care se făcea contactul cu camera de foc este adusă orizontal spre interior și prevăzută cu o mică deschidere circulară sau modelată la forma corpului. Partea opusă este deschisă complet, cu profil evazat, de unde se lega de burduful foalelor (Pl II). Astfel de piese au fost descoperite și în alte orașe ale lumii grecești, fără însă a li se fi atribuit corect destinația. Pentru a nu cita decât câteva exemple vom aminti pe cele descoperite la Nymphaion și Hermonassa de la sudul Mării Negre, interpretate ca obiecte de cult sau suporturi de opait;³ un exemplar de un tip similar, descoperit în săpăturile din Agora de la Atena este interpretat drept candelabru⁴. Stabilirea rolului funcțional al acestor piese se datorează lui F. Benoit⁵, care studiindu-le pe cele descoperite la Massalia le-a înțeles rostul și face chiar o încercare de reconstituire a rolului lor în timpul folosirii foalelor pentru întreținerea și reglarea curenților de aer cald în camera de ardere. Mai multe exemplare s-au descoperit și la Histria, în proajma cuptoarelor grecești din secolele V-IV, cărora intenționăm să le consacram un studiu special.

Materialele ceramice descoperite printre resturile de cuptoare sînt caracteristice epocii helenistice timpurii dintre care menționăm fragmente de cupe, boluri, platouri, cantharol, ceramică curență și indigenă. Semnificativ, în cadrul acestei discuții, este ceramica de uz curent, arsă oxidat, descoperită în cantități reduse dar suficient pentru a ne permite observația că ea deși apare cu tipuri asemănătoare celei de la Histria, este ușor deosebită sub raport tehnologic.

În epoca imediat următoare se pare că putem plasa resturile unui alt cuptor — atestat ca atare — descoperit de astă dată pe malul de nord-est, spre marginea actuală a falezei, din imediata apropiere a complexului de clădiri ce apar pe planul vechilor săpături, spre capul promontoriului. El a fost descoperit în anul 1970, într-un mic sondaj stratigrafic. Sub stratul romano-bizantin cu trei nivele succesive de locuire documentate prin ziduri ruinate, se află o parte dintr-un cuptor de ceramică. Porțiunea descoperită din acest cuptor era traversată pe mediană de fundația unui zid aparținând unui nivel superior, astfel încît acesta nu a putut fi cercetat în întregime. Oricum, s-a putut degaja o parte din camera de combustie de formă circulară și cu gura orientată spre est. Diametrul reconstituit se apropie de 1,50 m. Pereții păstrați pe o înălțime de 0,50—0,60 m erau construiți în pământ rezervat, cu mai multe rînduri de lutuire și puternic înroșiți de acțiunea arderilor succesive la care au fost supuși. În fața gurii, la nivelul vetrei, care nu avea prag, continua o podea groasă de lut, foarte întărită prin foc, cu

latura păstrată de cca 1,30 m. Ea aparține camerei de alimentare cu combustibil-praefurnium. Suprafața cercetată fiind redusă, cit și alunecările produse pe panta abruptă a straturilor superioare, nu ne-a permis legarea rămășițelor acestui cuptor de complexe de locuire contemporane. Oricum, situația stratigrafică ar indica totuși atribuirea lui epocii helenistice de sfîrșit sau, mai puțin probabil, epocii romane. Tipul de cuptor rotund, cit și calitatea tehnicii de construcție, constituie un factor comun în epoca helenistică. Dacă acceptăm această datare, susceptibilă de a fi confirmată prin cercetări viitoare, acest cuptor atestă o altă zonă de ateliere ceramice, amplasate în marginea așezării greco-romane din preajma zidului de apărare din epoca romano-bizantină, pe partea sa din interior.

Din ultima perioadă de existență a cetății s-au descoperit rămășițele a trei cuptoare, situate în două zone distincte. În ordinea descoperirii, primele două, alăturate se aflau în sectorul I, lângă bazilică, în afara zidului de apărare dar foarte aproape de curtaină. Primul cuptor, ceva mai bine conservat, este în formă de potcoavă, cu diametrul de cca 1 m și gura dispusă spre malul lacului. Se păstra o parte din vatra camerei de foc și foarte puțin din perețele ei, construit din fragmente de cărămizi și țigle, legate cu lut. El a fost construit pe ruinele unor locuințe mai vechi ce aparțineau probabil epocii romane. Cel de al doilea cuptor, mai prost conservat, situat pe aceeași linie la distanță de 1 m de primul, era de același tip și dimensiuni. Ambele erau dispuse pe o direcție paralelă cu zidul de apărare (Pl III). Situația astfel constatată face posibilă aprecierea ca pe aceeași linie să mai existe urmele altor cuptoare, după cum altele puteau foarte bine să fi existat pe porțiunea de teren prăbușită, foarte vizibilă de pe marginea actuală a falezei.

Atît situația din teren cit și fragmentele ceramice descoperite la nivelul cuptoarelor, deși foarte amestecate datorită alunecării lor pe pantă, converg spre o datare aproximativă în secolele IV-VI e.n., neexistînd posibilitatea unei precizări în cadrul acestui interval de timp.

Cel de al treilea cuptor, din aceeași perioadă, a apărut în capul promontoriului pe același loc unde a fost găsit cuptorul helenistic. Și acesta este rotund cu diametrul de cca 1,30 m, cu gura orientată spre lac. Vatra camerei inferioare, singura care se păstrează, era pavată cu cărămizi, netezite cu un strat subțire de lut. Gura de foc era construită din blocuri de calcar, puternic înroșiți și măcinate de căldură, dispuse în așa fel încît formau un mic culoar (Pl IV). Nu s-a păstrat nimic din pereții sau vatra superioară. În jur se afla o mare cantitate de chirpici arși, de formă rectangulară și țigle provenind din pereții prăbușiți, împreună cu multă argilă vitrificată, totul infundat într-un strat gros de pământ afinat, cărbunos. Și în acest caz, atît situația stratigrafică cit și fragmente ceramice, predominante fiind cele de amfore, permit atribuirea lui în perioada secolelor IV-VI e.n., ce funcționa în zona extramurană, pe panta dinspre malul apei.

Cu acestea se încheie seria cuptoarelor descoperite pînă în prezent pe cotate.

* * *

Din zonele adiacente ni se pare că trebuie menționat în primul rînd un cuptor ce se află încă pe Capul Bisericiuța, reperat cu cîtiva ani în urmă cu prilejul unor periegeze. Deși nu am avut posibilitatea să-l cercetăm, îl inseriem aici, cu toate observațiile făcute la suprafață, întrucît nu avem certitudinea că-l vom putea cerceta curînd. Între timp s-ar putea produce o nouă prăbușire a malului iar urmele lui să se piardă cu totul.

Este bine cunoscut că pe micul platou de pe Capul Bisericiuța se află o fortificație romano-bizantină suprapusă de urme din epoca feudală timpurie. Sub ruinele citadelei există alte urme mult mai vechi ce se succed în timp pînă către începutul epocii hallstattiene. De pe platoul actual, pe partea sa de sud-est, o parte din pămîntul scurs cu vremea s-a prăbușit în apă sub acțiunea ploilor de primăvară, lăsînd să apară un cuptor de ceramică sau de materiale de construcție,

⁶ Vezi Peuce, II, loc. cit.

³ Acest tip de obiecte au fost interpretate, în majoritatea cazurilor, drept candelabre sau opait. Vezi J. B. Zeest, I. D. Marcenko, MIA, 103, 1962, p. 146—175, fig. 23—24; M. M. Hudeak, Iz istorii Nympha VI—III do n.e., 1962, p. 28—29, pl. 32, ilustrație răsurnat și interpretare ca obiecte de cult din secolul VI î.e.n.

⁴ Brian A. Sparkes and Lucy Talcott, The Athenian Agora, XII, 1970, no 2914—2915, p. 277, pl. 96.

⁵ F. Benoit, Soufflets de forge antiques, REA, L, 1948, p. 395—397, fig. 1, pl. IV, 1, 2.

relativ bine păstrat. Din ruinele sale vizibile în mal, i s-a putut determina forma rectangulară de proporții suficient de mari. Camera de combustie este construită cu trei arcade de cărămizi susținute de pilăstri. Din camera superioară de ardere, săpată în mal cu pereții rezervați se păstra un colț pe o înălțime de peste 1 m și cu lipitura groasă din lut. Vatra superioară, pe care am degajat-o pe o mică porțiune, are orificii mici, circulare cu diametrul de 3-5 cm (Pl. V). Atât prin tehnica de construcție cât și prin proporțiile sale acest cuptor se apropie foarte mult de cel descoperit la Neptun, cu diferența că acela este prevăzut cu un zid median și datat în secolele IV-VI e.n.⁷ Din păcate, nici în cazul cuptorului de pe Capul Bisericiuța, nu dispunem de elemente mai precise de datare. El poate aparține după tip și tehnica de construcție, atât epocii romane, dacă ar fi să le luăm în considerație cel puțin pe cele descoperite în Dacia⁸, dar sînt comune și în epoca romano-bizantină. Avînd în vedere însă, că majoritatea cuptoarelor de acest tip descoperite în Dobrogea, cu mici diferențe de detaliu sînt datate în secolele IV-VI e.n., credem că nu greșim dacă și pe acesta îl atribuim aceleiași epoci și ar fi folosit, între altele, la producerea unor materiale de construcție, necesare înălțării citadelor.

O altă zonă cu ateliere meșteșugărești a fost identificată pe malul lacului Razelm, la circa 4 km vest de cetatea de pe Capul Dolojman și aproximativ la aceeași distanță de actuala comună Jurilovca (jud. Tulcea), spre nord-est. În apropiere, spre est, se află o vilcea numită de localnici „La Zimbru”. O scurtă cercetare de salvare a fost impusă aici de faptul că în zona adiacentă de stufăriș, s-a săpat un canal în vederea amenajării unei crescătorii de peste. Pentru întărirea malurilor canalului a fost necesară excavația pantei pentru luarea pămîntului. Cu această ocazie au apărut la suprafață resturile mai multor cuptoare antice de ceramică. Din vîrf și pînă la malul apei, panta a fost excavată pe o lungime de circa 100 m, răscolind pămîntul ce ascundea numeroase resturi de cuptoare. Întreaga suprafață apărea puternic înroșită cu pete mai intense arse, atestînd o instalație de proporții, incluzînd mai multe ateliere mari de cărămidă, țiglarie poate chiar de ceramică (Pl. VI). Oricum, din toată suprafața răscolită nu ne-a rămas de cercetat decît o mică porțiune unde resturile unui cuptor masiv au rezistat la meci excavatorului. Celelalte cuptoare ce desigur au existat au ajuns, cu materiale cu tot, în indignuira canalului, privindu-ne astfel de o importantă documentare.

Cuptorul nr. 1 era amplasat la jumătatea pantei, săpat în roca de calcar. Din el s-a păstrat în întregime camera de combustie și o porțiune din vatra camerei de ardere (Pl. VII). Este tipul de cuptor de formă trapezoidală, cu camera de ardere despărțită în două printr-un perete rezervat, rotunjit în partea dinspre gură. Peretele opus gurii de foc este lat de 1,90 m iar pereții celalți lungi de 3,60 m inclusiv culoarul gurii și pragul. Gura cuptorului are deschiderea de 0,55 m iar lungimea culoarului de 0,80 m. Chiar din punctul de deschidere culoarul se lărgeste către capătul peretelui median de unde se formează două camere prevăzute cu cîte un arc construit din cărămizi legate cu mortar care susțineau vatra superioară. Aceasta, distrusă în cea mai mare parte, are grosimea de 0,35 m — 0,40 m și este consolidată cu fragmente de țigle și cărămizi. Suprafața ei este prevăzută cu mici orificii circulare dispuse în linii nu prea regulate. Pe marginile laterale și la colțurile fiecărui orificiu de la suprafață îi corespunde în jos, traversînd grosimea vetrei spre camera de foc, cîte o deschidere în formă de pînie cu gura în jos, ce avea un rol eficient la reglarea curenților de aer. Din pereții camerei superioare se păstrează, puțin deasupra vetrei, numai cel opus gurii de foc. În dreapta acesteia s-a păstrat o mică încăpere amenajată cu pereți

din piatră și cărămidă, ce era plină cu pămînt galben pigmentat cu cărbuni (Pl. VIII). În camera de combustie a cuptorului s-a păstrat o mare cantitate de cenușă, iar pereții ajunseseră verzi, puternic vitrificați, atestînd o îndelungă folosire la temperaturi foarte înalte. În jur s-au găsit cîteva mici fragmente ceramice ce ne permit încadrarea perioadei de funcționare a cuptorului aproximativ între sfîrșitul secolului al IV-lea pînă în prima parte a secolului al VI-lea e.n.

În imediata apropiere se aflau urmele cuptorului nr. 2, de același tip și proporții, care era însă ras de excavator pînă aproape de roca vie; și acesta avea alături o încăpere amenajată, în stînga gurii de foc (Pl. VIII).

În zona intens excavată, după aprecierea pe care o putem face în funcție de densitatea urmelor de arsură puternică, pare să fi existat urmele citorva zeci de cuptoare. Pe lângă acestea, atît spre vest cît mai ales spre estul pantei, se văd suficiente dese pete înroșite ce reprezintă tot atîtea resturi de cuptoare. În acea direcție de est am deschis două mici secțiuni paralele, pe două astfel de pete înroșite, constatîndu-se că în adevăr există urme de cuptoare mari, dar care impun o cercetare îndelungă, pe o temă special dedicată problemei marilor instalații de ateliere ceramice.

Stabilirea cronologiei acestor instalații, după cum s-a văzut mai sus, în urma cercetării de salvare pe care am efectuat-o și în baza puținelor elemente obținute, este mai greu de fixat cu oarecare precizie. Însă limita finală a perioadei de funcționare a cuptoarelor ce vor fi existat în zonă este indicată de descoperirea unui mormînt de înhumăție, al cărui schelet era așezat chiar pe vatra cuptorului nr. 1, distrus în parte de excavator. Scheletul era orientat cu capul spre est. Din el a scăpat de sub lama excavatorului partea de la bazin în jos, cu membrele inferioare și acestea dislocate în parte. Din inventarul mormîntului, care este de presupus a fi fost mai bogat s-au salvat cîteva piese metalice. Se remarcă în primul rînd două fibule din bronz, una cu capete de vultur iar cealaltă de un tip mai puțin elaborat. Între obiectele din fier ca piesă vestimentară este o cataramă rotundă, apoi un cuiț care mai păstrează urmele mînerului din lemn și o săgeată cu trei aripiore, crestate la mijloc (Pl. IX).

Tipul de cataramă cu capete de vultur este cunoscut la Histria prin două exemplare datate în veacul al VI-lea e.n. Această analogie atît tipologică dar mai ales cronologică ne permite interpretarea că acest mormînt, al cărui inventar se datează probabil către sfîrșitul secolului al VI-lea poate chiar la începutul secolului al VII-lea, este o dovadă că în acea vreme cuptoarele erau abandonate.

Documentarea arheologică, rezultat al cercetărilor prezentate mai sus, permite o seamă de observații ce deschid noi capitole de studiu.

Resturile de cuptoare descoperite pe cetatea de pe Capul Dolojman evidențiază încă odată faptul că așezarea greacă se întinde sensibil dincolo de actuala linie fortificată din epoca tirzie. De altă parte, modificările geomorfologice sesizabile prin înămolirea portului actualmente transformat în stufăriș sau prin prăbușirile de pe actuala faleză îngreunează reconstituirea unei imagini corecte a reliefului antic. Din punctul de vedere al activității economice avem dovada că cetatea greacă de aci avea propriile sale ateliere meșteșugărești care completau, pe lângă importuri, nevoile cotidiene ale vieții populației. În același timp ea ne apare ca un centru ce-și difuza mărfurile cel puțin în teritoriul imediat înconjurător.

Așa cum semnalam mai sus, un studiu detaliat al ceramicii produse aici, comparată cu cea produsă la Histria cel puțin, ne va duce la un moment dat la reconstituirea zonelor în care fiecare din aceste centre își difuza produsele, clientela principală fiind populația băștinașă din mediul rural. Totodată nimic nu ne împiedică să postulăm existența unor astfel de ateliere meșteșugărești și în perioadele anterioare, adică arhaică și clasică.

⁷ C. Ionomu, Cercetări arheologice în Mangalia și Neptun, Pontica, I, 1961, p. 251, fig. 29.
⁸ O. Floca, Al. Ferenczi și Liviu Mărghitan, Grupul de cuptoare de ars ceramică de la Micia.

Pe de altă parte existența unor ateliere din perioada tirzie, cu amplasarea lor în punctele citate, documentează tradiția că astfel de instalații ocupau zonele din marginea așezărilor. Unele ateliere erau amplasate la adăpostul zidurilor, altele în afara lor. Chiar bazându-ne pe aceste puține descoperiri, dacă luăm în considerare dispoziția lor în teren ea ne sugerează în primul rând o anumită densitate de populație, ale cărei nevoi trebuiau acoperite de producția atelierelor proprii. Totodată, amploarea cuptoarelor din sectorul I, lângă bazilică și în afara zidului de apărare dovedesc că suprafața locuită extramurană, în epoca greacă și romană era mult mai întinsă decât o vedem astăzi. Chiar referindu-ne la epoca tirzie, cuptoarele de aici implicau aprovizionarea lor cu combustibil, fapt care presupune existența unei artere rutiere de acces al cărei traseu trebuia în mod necesar să fie legat de sistemul de organizare urbană a cartierului ce va fi existat dincolo de limita fortificată spre faleza actuală.

Cuptorul de pe Capul Băbericuța, ridică în mare aceleași probleme. În plus ni se pare că este necesară precizarea că în antichitate așezarea nu se limita la micul platou ocupat de citadelă, ci implica existența unui cartier în zona inundabilă astăzi, care în acea vreme va fi fost teren ferm. Spunem aceasta intrucât numai în două sau trei scurte cercetări de suprafață am găsit fragmente ceramice dintre care cele mai vechi sînt din epoca hallstattiană. Am atras atenția asupra acestui fapt, deoarece imaginea pe care ne-o putem face asupra acestei mici așezări este aceea de izolare prin actualele căi de legătură cu continentul. Este de presupus însă că în antichitate litoralul de care era nemijlocit legată se prezenta în mod deosebit. Pe de altă parte, Capul Băbericuța, făcînd pandant cu Capul Dolojman, constituia un punct strategic și economic de o deosebită importanță, situație apreciată de coloniștii greci, încă din primele etape de instalare a lor în Dobrogea, ale căror urme apar la poalele platoului în zona inundabilă astăzi.

Nu mai puțin semnificativă este identificarea vastei instalații de ateliere meșteșugărești de lângă punctul „La Zimbru”, descoperire care ar merita o cercetare specială. Datorită faptului că în imediata apropiere nu s-au găsit urmele vreunei așezări care să justifice o asemenea comasare de cuptoare, se impune interpretarea că în aceste instalații se producea o mare cantitate de materiale de construcții. Locul ales, nu prea departe de cetate, cu apa alături, era propice pentru o astfel de instalație de proporții. De altă parte, din acel punct produsele puteau fi ușor transportabile atât în cetate, cît și radial în așezările din apropiere. O situație similară, după informațiile pe care le deținem, se află și la Adamclisi, excluzînd din acest cadru, instalațiile de acest gen ce vor fi existat în oficinele militare de pe limesul dunărean¹⁰.

Résumé

L'auteur signale des découvertes de fours antiques durant ses recherches dans la cité gréco-romaine sur le Cap Dolojman et aux environs.

Dans les fouilles effectuées vers la pointe du promontoir, les restes d'un four datent de la fin du IVe et du IIIe s. av. n.é. (Pl. I-II). Un autre four a été trouvé sur la falaise du nord-est qui fonctionnait peut-être vers la fin de l'époque hellénistique.

De l'époque du Bas-Empire ont été trouvées les ruines de deux fours situés à l'extérieur de la fortification, vers la falaise (Pl. III) et un autre dans la zone extra-muros vers le cap du promontoir (Pl. IV).

Sur le Cap Băbericuța, où il y a une citadelle antique, lors de l'éroulement printanier du terrain il a été sorti les restes d'un four à céramique. C'est un type dont la chambre de combustion est construite avec trois arcades en briques; de la chambre à cuisson se consève la pinte-forme perforée et un coin des parois d'environ 1 m. de hauteur. C'est possible qu'il date du IVe-VIe s. de n.é. et qu'on y produisait des matériaux de construction (pl. V).

A 4 km. ouest du Cap Dolojman, sur le bord du lac Razelm au lieu-dit „La Zimbru”, à l'occasion de travaux de canalisation, sur la pente du terrain excavée plus de 100 m., ont été défruits quelques dizaines de fours antiques. Par une brève fouille de sauvetage ont été identifiés deux fours à céramique ou plutôt de matériaux de construction (Pl. VI-VIII). Les taches rouges sur la partie non-entamée sont une preuve que l'endroit a été utilisé pour une grande installation d'ateliers produisant surtout des matériaux de construction en argile, active vers la fin du IVe-VIe s. de n.é.

L'abandon de ces ateliers est précisée par la découverte d'un tombeau dont le squelette gisait sur la plate-forme du four No. 1. Son mobilier, en objets métalliques date de la fin du VIe-VIIe s. de n.é. (Pl. IX).

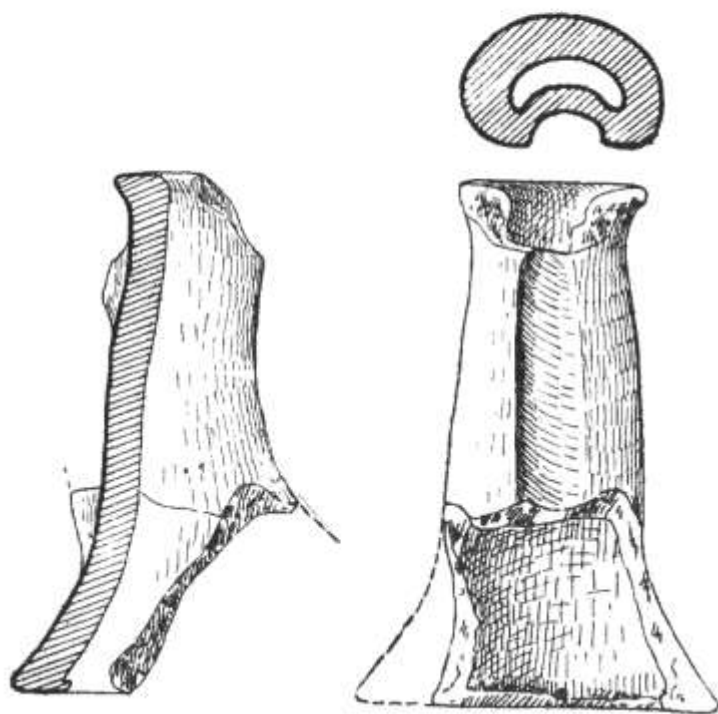
Cette grande installation, qui n'est pas singulière en Dobroudja, atteste une vive activité économique à l'époque du Bas-Empire.

⁹ A. Rădulescu, Monumente romano-bizantine din sectorul de vest al cetății Tomis, p. 6-23, fig. 1-8; idem, Ateliere meșteșugărești pentru ars materiale de construcție din Iuz, Pontică, 1, 1969, p. 335-351, pl. I-IV.

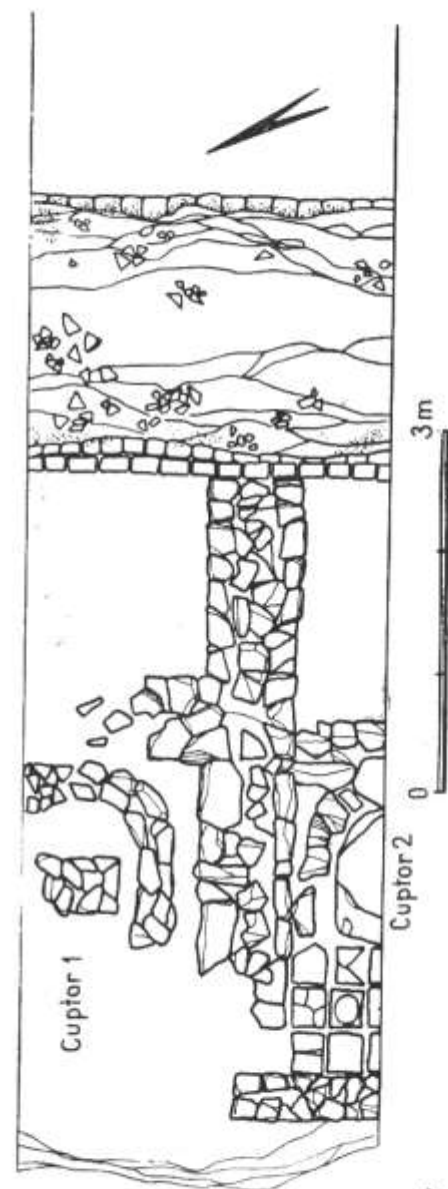
¹⁰ La această cercetare au asistat: Marieta Gheorghită și Liviu Pesculescu în calitate de colaboratori din partea Muzeului de Istorie al Academiei R.S.R.

I. C. Dolajman. Suporturi de lut folosite la cuprurul din epoca helenistica.
I. C. Dolajman. Supports d'argile utilisés au four de l'époque hellénistique.

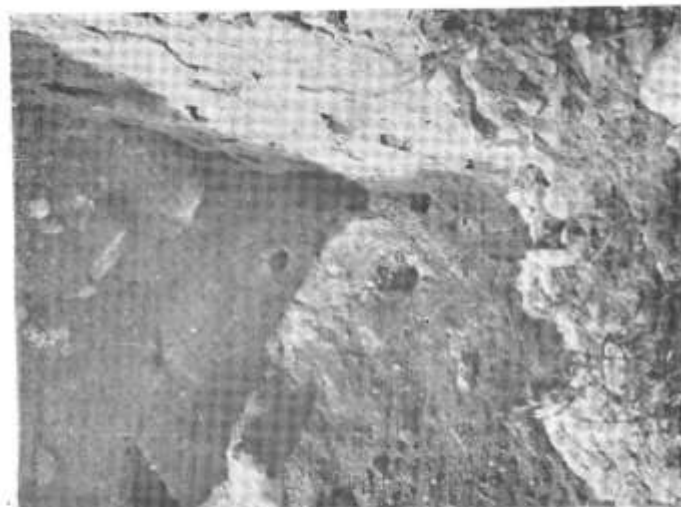
II. C. Dolojman. Tub de fântă, epoca helenistică.
 II. C. Dolojman. Tăvăre, epoca helenistică.

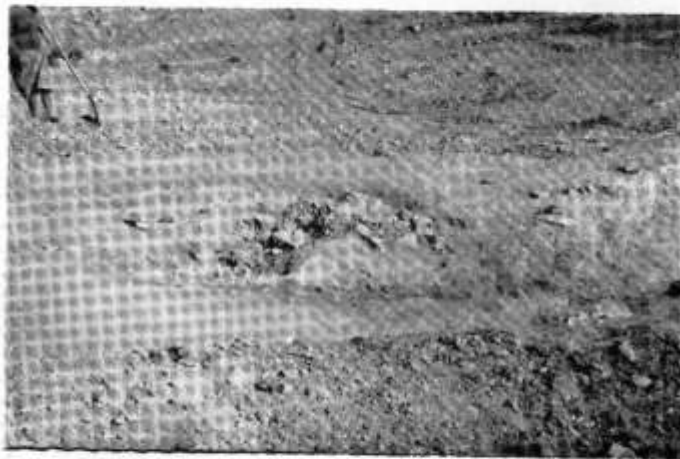
III. C. Dolojman. Planul cuploarelor de pe fântă.
 III. C. Dolojman. Plan des founts situate sur la fântă.

IV. C. Dolajman, Cupiorul din epoca tîrzie din capul promontoriului.
 IV. C. Dolajman, Le four de l'époque tardive sur la pointe du promontoir.

V. C. Biserița. Aspectul cupiorului apărut după slăbirea pământului de pe parua de aur.
 V. C. Biserița. Vue du four paru après l'ernodement du terrain sur la partie sud.

VI. „La Zimbru”, Panta escavată. Jos în centru, resturile captorului Nr. 1 înainte de săpătură.

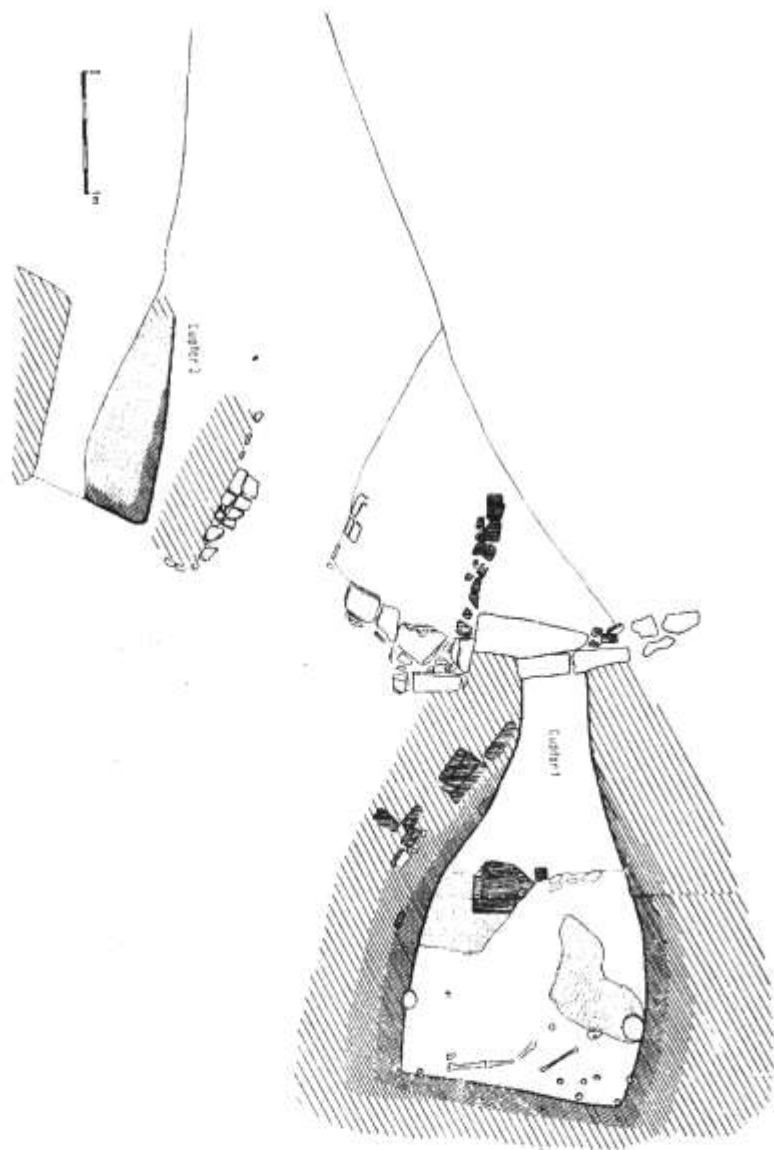
VI. „La Zimbru”, La panta excavée. En bas, au centre, les restes du four No. 1.

VII. „La Zimbru”, Captorul Nr. 1, după săpătură.

VII. „La Zimbru”, Le four No. 1, après les fouilles.

VIII „La Zimbru” cupotaiele nr. 1 și 2
„La Zimbru: Fours nr. 1 et 2”

IX. „La Zimbru”. Inventarul mormintului de pe vatra cupotaiei Nr. 1.
IX „La Zimbru”. Le mobilier du tombeau trouvé sur la plateforme du four No. 1.